

INGILIZ TILI VA RUS TILINI O'QUVCHILARGA OSON O'RGATISH USULLARI VA SAMARADORLIGI

*Qashqadaryo viloyati Mirishkor tumani 1-IDUM maktabining
Rus tili o'qituvchisi Choriyeva Zamira,
Ingiliz tili o'qituvchilari - To'rayeva Komila,
Achilova Zarina, Hakimova Madina*

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada chet til o'qitish metodikasi haqida, uning fan sifatida rivojlanish tarixi, chet til o'qitish metodikasida qo'llanilayotgan zamonaviy metod turlari va ulardan foydalanish xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: metodika, innovatsiya, chet tili, kommunikatsiya, ko'nikma, malaka, didaktika, madaniyatlararo muloqot.

ABSTRACT

This article discusses the methodology of foreign language teaching, the history of its development as a science, the types of modern methods used in foreign language teaching methods and their use.

Keywords: methodology, innovation, foreign language, communication, skills, competencies, didactics, intercultural communication.

KIRISH

Hozirgi davr ta'lim taraqqiyoti yangi yo'nalish innovatsion pedagogikani keltirib chiqardi. Innovatsion – inglizcha “yangilikni kiritish (tarqatish)” ma'nolarini anglatadi. Yangilik kiritishning ijtimoiy-psixologik aspekti Amerika tadqiqotchisi E.Rodjers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining tasnifi, ularning yangilikka bo'lgan munosabati va boshqalarni o'rgangan. Ilmiy yo'nalishlarda yangilik va innovatsiya tushunchalari o'zaro farqalanadi. “Yangilik”- bu vosita, yangi metod, metodika, texnologiya ma'nosini anglatadi. “Innovatsiya”- bu ta'lim, ma'lum bosqichlari bo'yicha rivojlanadigan jarayon hisoblanadi. Jahon ilm-fan taraqqiyoti kundan kunga gurkirab, rivojlanib bormoqda. Aynan bu ijobiy rivojlanish bizning diyorumizga ham o'z ta'sirini o'tkazdi. Ilm dunyomizga ilg'or innovatsion texnologiyalar tatbiq etilmoqda. Buning ijrosi sifatida, Yurtboshimiz tomonidan joriy yilni “Yoshlarni qo'llab-quvvatlash va aholi salomatligi yili” deb nomlashi ham mamlakatimiz yoshlarining ma'suliyatini yanada oshirdi. Ta'lim sohalariga ilg'or, zamonaviy innovatsion texnologiyalarning keng tatbiq etilishi ham chet til o'rganayotgan yoshlar uchun keng imkoniyatlar, marralar eshigini ochdi, desak xato bo'lmaydi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Til o`rganish kishilik jamiyatida bag`oyat muhim sohalardan biri hisoblanadi. Muloqot vositasi bo`lmish tilni tabiiy muhitda ya`ni oilada, jamoatchilik orasida yoki uyushgan holda amaliy egallash mumkin. Til hodisalariga oid bilimlar esa nazariy jihatdan o`rgatiladi. Xalqaro munosabatlar avj olgan zamonamizda tillarni bilish, ayniqsa ko`p tillilik ulkan ahamiyat kasb etadi. Mamlakatimizda tahsil oladigan o`quvchi va talabalar odatda uch tilni o`rganadilar. Ushbu tillar maxsus nomlar bilan yuritiladi. Bular quyidagilar: ona tili, ikkinchi til, va chet til. Ona tili tafakkur shakllanishida alohida xizmat o`taydigan birinchi til hisoblanadi. Ikkinchi til haqida so`z yuritilganda, unga boshqa millat vakillaridan iborat qardoshlar, qo`shnilar tili sifatida qaraladi. Chet til – bu xorijiy mamlakat tilidir. Respublikamizda G`arbiy Yevropa (ingliz, ispan, nemis, faransuz) tillari va Sharq (arab, turk, fors, xitoy, hind) tillari o`qitilib kelinmoqda. Bu tillar ta`lim muassalarining o`quv rejalaridan o`rin olgan. Uchala tilni o`qitish jarayoni turlicha kechadi. Ona tili va ikkinchi til tabiiy vaziyatda, chet til esa sun`iy muhitda o`rganiladi. Chet tildagi muloqot, asosan, darsda muallim rahbarligida kechadi. Uchala til orasida chet tilni o`rganish va o`rgatish muayyan jihatlari bilan keskin farq qiladi. Bu esa, o`z navbatida, tegishli chet til o`qitish texnologiyasini qo`llashni taqozo etadi. Chet til muallimi metodika fani yutuqlarini puxta o`zlashtirish orqali o`quvchi-talabaning to`plagan til tajribasi me`yorini aniq bilishga va uni yanada takomillashtirishga erishadi. Chet tillarni samarali o`rgatish uning metodikasini bilishni taqozo etadi. Chet tillarni o`rganish va o`rgatish ko`p jihatdan chet til o`qitsih metodikasi masalalarini nazariy tomondan ishlab chiqilishiga va nazariyaning amalda ijodiy qo`llanilishiga bog`liqdir. Metodikaning predmeti – chet til predmeti orqali ta`lim-tarbiya berish jarayoni va usullari, chet til o`rgatish ilmi, muallim va o`quvchi faoliyatini o`rganish metodikaning predmeti sanaladi. Metodikaning asosiy tushunchalari – metod, usul, prinsip. Didaktika- nimani o`rgatamiz? o`qitish mazmuni hisoblanadi. Metodika – qanday o`rgatamiz? ta`lim usullari va metodlari demakdir. Metod – metodika tushunchasi grek-lotinchacha “metodos-“metodus” so`zidan olingan bo`lib, ma`lum maqsadga eltuvchi yo`llar, usul ma`nosini anglatadi. Turli adabiyotlarda atamaning tor va keng ma`nosini uchratish mumkin. “Metodika” atamasi tor ma`noda ta`limning konkret dars jarayoni bilan bog`liq tushunchani anglatadi. Mashg`ulotlarni rejalashtirish va o`quv materiallarini tayyorlash bilan bog`liq bo`lgan ko`rsatmalarni qamrab oluvchi boshqariladigan dars jarayoni sifatida talqin etiladi. “Metod” atamasi keng ma`noda o`quv materialini tanlash, tabaqalash va taqsimlanishni nazarda tutadi. Germaniya Federativ Respublikasida 60-yillardan boshlab “didaktika” va “metodika” tor ma`noda qo`llanilib kelinmoqda. Shunga ko`ra didaktika ta`lim mazmuni nima o`rgatiladi? Metodika esa ta`lim usullari qanday o`rgatiladi? Masalalari bilan shug`ullanadi. Chet tillarini o`rganish faqat aqliy tarbiya vositasi emas, balki o`zga madaniyat ta`limiy

boyliklari va qadriyatlarini bilan tanishish va ularni o'z madaniy hayotiga tadbiiq qilish orqali kishi shaxsining shakllanish jarayoni hisoblanadi. Yevropada chet tillarni o'rganish uzoq vaqt yuqori darajadagi ta'lim olishda imtiyoz sanaladi va jamoat maktablarida imtiyozga ega bo'lgan kishilarni tarbiyalash deb qaraladi. Chet til o'qitish metodikasi fan sifatida 200 yildan ortiq tarixga ega. Bu davr ichida chet til o'qitish metodikasiga turlicha munosabatlar bildirilganini kuzatish mumkin. Bunday qarashlardan biri akademik L.V.Shcherbaga mansub hisoblanadi. Uning fikricha, har qanday fanni o'qitish metodikasi fan bo'lishiga qaramasdan, nazariy fan hisoblanmaydi. U amaliy masalalarni hal qiladi. Jumladan, chet til o'qitish metodikasi ham faqat psixologiya dalillariga tayanmaydi, balki umumiy va xususiy tilshunoslik tadqiqotlariga asoslanadi. Agar tilshunoslik til hodisalarining kelib chiqishi va harakatlanish qonuniyatlari bilan shug'ullansa, metodika bu qonuniyatlarga asoslanib zarur til hodisasidan amalda foydalanish uchun nima qilish kerak degan savolga javob beradi. Metodikaga oid kitoblarning eng qimmatlilari ham tilshunoslar tomonidan yozilgan. Bular jumladan XIX asr fonetistlaridan biri va buyuk ingliz tilshunosi G.Suit, XIX asr oxiri va XX asr boshida Angliyada eng original fonetist va nazariyotchi tilshunos hisoblangan O.Yesperson, XIX asrning oxiri va XX asr boshlarida eng ko'zga ko'ringan fransuz lingvistlaridan F.Bryuns va Brealya, ko'zga ko'ringan anglist va taniqli fonetist V.Fiyotor va boshqalar kiradi. Rossiyada til o'qitish metodikasi masalasi bilan akademik L.V.Shcherba va uning ustozlari buyuk tilshunos olim I.A.Boduen-de-Kurtone va ularning shogirdlari shug'ullanganlar. Chet til o'qitish metodikasiga psixologlar o'zgacha munosabatda bo'ldilar. Metodika va psixologiya fanlarning o'zaro munosabatlari haqida professor V.A.Artemov qimmatli fikr bildirgan. Uning fikricha, psixologiya metodika uchun material beradi. Metodika o'qituvchining qanday dars o'tishini o'rganadi. Psixologiya esa, o'quvchilarning bu predmetni qanday o'zlashtirib olayotganliklari bilan shug'ullanadi. Lekin, bu fikrga to'la qo'shib bo'lmaydi. Chunki o'qituvchi dars berish jarayonida, o'quvchi esa o'zlashtirish davrida ma'lum ruhiy jarayon va holatlarni boshdan kechiradilar, ular xohlaydilar, yo'qmi psixologiyaning qonunlariga ro'baro bo'ladilar va ta'sirlanadilar. Metodika tarixga oid adabiyotlarni chuqurroq o'rganish shuni ko'rsatadiki, ayrim tadqiqotchilar metodikani san'at deydilar. Ular odatda fransuz metodisti Penlash fikriga ishora qiladilar, ya'ni “yaxshi” yoki “yomon” metod yo'q “yaxshi” yoki “yomon” o'qituvchilar bor. Bunday fikrdagi kishilarga nemis metodisti E.Ottoning 1924-yilda bayon qilingan fikrlari bilan javob berishi mumkin. U jumladan shunday deydi: “Agar kimki metodikani san'at deb hisoblar ekan, u fan nazariyasini uning amalda qo'llanishi bilan qorishtirib yuboradi”. Har bir fanda o'z tushunchalar yig'indisi mavjud. Chet til o'qitish metodikasida qabul qilingan asosiy tushunchalar qatoriga quyidagilarni kiritish mumkin: ta'lim sistemasi, ta'lim metodi, ta'lim prinsipi, ta'lim vositasi, metodik usul. Chet til o'qitish metodi – deyilganda chet til o'rgatishning

amaliy, umumtaʼlimiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlariga erishuvni taʼminlovchi muallim va oʻquvchi faoliyatining majmuasi tushuniladi. Metod atamasi “taʼlim usullari yigʻindisi” va “taʼlimning yoʻnalishi” maʼnolarida qoʻllanadi. Birinchisi taʼlim nazariyasida jarayon metodlar maʼnosida ishlatilsa, ikkinchi maʼnoda uni oʻqitish metodikasi tarixiga oid asarlarda uchratishimiz mumkin. Masalan, chet til oʻqitishning tarjima metodi, togʻri metod, ongli- qiyosiy metod, anʼanaviy metod, intensiv metod va boshqalar hisoblanadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Tabiat va jamiyat hodisalari oʻzaro bogʻlangan va uzluksiz aloqada rivojlanadi. Fanlar obyektiv voqelikning inikosi ekanligi uchun ularning hech biri boshqalaridan ajralgan holda mavjud emas. Hodisa va predmet ayni zamonda bir talay fanlarning tadqiqot manbai boʻla oladi, misol uchun, “til” ijtimoiy hodisasini oʻz nuqtai nazaridan tilshunoslik (lingvistika), ruxshunoslik (psixologiya), taʼlimshunoslik (didaktika) oʻrganadi. “Chet til metodikasi” atamasi kishi ongida quyidagicha yaʼni assotsatsiya “bogʻlanish” uygʻotadi: avvalambor, tilni oʻrgatishga qaratilgan metod va metodik usullar yigʻindisi tushuniladi yoki oʻqitish metodlari haqidagi ilmiy bilimlar va nihoyat, mustaqil pedagogik fan koʻz oldimizga keladi. Chet til oʻqitish metodikasi didaktika bilan uygʻun, oʻzaro bogʻlangan holda rivojlanib kelgan. Barcha oʻquv fanlarining oʻqitish nazariyalari didaktika faniga asoslanishi, undan ilmiy ozuqa olishi shubhasiz barchamizga maʼlum. Chet til oʻqitish ham didaktikaga asoslanadi. Didaktika taʼlimining umumiy nazariyasi, metodika muayyan oʻquv predmetini oʻqitish ilmi, lingvodidaktika tillarni oʻqitish umumiy nazariyasi, lingvometodika aniq bir tilni oʻqitish ilmi sifatida qaraladi. “Metod” atamasi bilim, malaka, koʻnikmani egallash, oʻquvchilarda dunyoqarashni shakllantirish va bilish imkoniyatlarini yaratish yoʻlidagi oʻqituvchi-pedagog va talabaning ish usuli maʼnolarini bildiradi. Ushbu tushuncha son – sanoqsiz taʼriflarga ega. Chet tillar oʻqitilishida metodlarni tatbiq etish uzoq davrlardan boshlangan, prinsiplar esa nisbatan yangiroq metodik atamalardir. Tarixan metodlar toʻrt guruhga birlashtirilib, ularning nomlariga “tarjima”, “togʻri”, “qiyosiy”, “aralash” deb atash qabul qilingan. Metodlar tarixi atoqli metodist prof. I.V. Raxmanov tomonidan chuqur oʻrganilgan. Tarjima metodi asosan ikki koʻrinishda boʻlib, grammatika-tarjima va matn-tarjima metodlari nomi bilan yuritiladi. Grammatika-tarjima metodi nuqtayi nazaridan chet til umumtaʼlimiy maqsadda oʻrganilgan. Grammatik mashqlar til oʻrganuvchining mantiqiy tafakkurini oʻstirish maqsadida bajarilgan. Grammatik bilimlarni bayon etish taʼlimning asosiy maqsadi deb qabul qilingan. Bu metodning asosiy prinsiplari quyidagilar: 1. Til oʻrganish yozma nutqqa asoslangan. 2. Oʻrganish predmeti qilib grammatika olingan, leksika ham unga tobe ravishda tanlangan. Grammatik mashqlar bajarish asosiy ish usuli boʻlgan. 3. Oldin, grammatik qoida yod olingan, soʻng esa qoidalar asosida gaplar tuzish tavsiya qilingan. 4. Grammatik shakl va soʻzlarning maʼnosi soʻzma-soʻz tarjima

vositasida ochib berilgan. 5. Soʻzma-soʻz tarjima va quruq yodlash yoʻli bilan til materiali oʻzlashtirilgan. 6. Soʻzlarni kontekstdan tashqarida, yakka yodlash bilan chegaralanilgan. Tarjimasiz metod. Mazkur metodning turli koʻrinishlari tarixan maʼlum. Ularni ikki yirik guruhga ajratish mumkin: tabiiy va togʻri metodlar. Tabiiy metodda chet tilni oʻrganish ona tilini egallash sharoitiga monand boʻlishi kerak. Metodning bosh maqsadi chet tilida gapirishni oʻrganish orqali oʻqish va yozishni oʻrganib olishga imkoniyat yaratiladi, degan gʻoya amaliy maqsad tarzida shakllangan. Tabiiy metod tarkibiga kiritilgan prinsiplardan eng muhimi-til muhitini yaratishdir. Olgʻa surilgan metodik prinsiplarni amalda qoʻllash bobida turli yondashuvlar paydo boʻlgan. Metod namoyondalarining ijodiy faoliyatida buni yaqqol sezish mumkin. Chet til taʼlimidan koʻzlangan maqsadning yangicha talqinida, asosan, pragmatik tilshunoslik tadqiqotlari natijalariga tayanildi. Tilshunoslikning bu sohasi tilni tilga oid shakl tizimi emas, balki inson faoliyati sohasi deb talqin qiladi. Chet til taʼlim sohasida 70-yillarning boshidan beri toʻplana boshlangan yangi xulosalar majmui taʼlim maqsadini belgilash sohasida qizgʻin munozaralariga olib keldi. Chet til taʼlimining asosiy yoʻnalishlarini belgilovchi maqsadi oʻquvchilarga “muomala qilishni oʻrgatish”, “Befaeigung zur Kommunikation” (kommunikative Kompetenz) boʻlgan yangi oʻquv rejalari qabul qilindi. 70-yillarda “kommunikativ metod” bir qator urinishlardan soʻng bir necha bosqichda oʻz isbotini topdi. Shunday asnoda metodika fani rivojlanib bordi. Hech qaysi chet tilni biz uning metodikasini chuqur oʻrganmasdan egallay olmaymiz. Chet til oʻqitish metodikasida “kommunikativ didaktika” metodi ham ahamiyatga molik sanaladi. Kommunikativ didaktika quyidagilarni oʻzida mujassamlashtiradi. - Ochiq va moslashuvchan dars konsepsiyasi; - mavzu va mazmun muhim; - darsdagi asosiy ish shakli: suhbatlashish va guruh boʻlib ishlash; - oʻquvchilarni faollashtirish va tildan ijodiy va erkin foydalanishga eʼtibor katta boʻlishi zarur; - Tushunishdan fikrni izhor qilishga prinsipi asosida mashqqa kuchli eʼtibor berish; - Maʼnoni ochishda, harakat koʻlamini belgilashda va mashqni tashkil qilishda vizualizatsiya (koʻrish tayanchi) muhim roʻl oʻynaydi; - Kundalik nutqiy muloqotni hayotiy vaziyatda oʻrganish (dialogni mashq qilish); - Tildan ogʻzaki foydalanish va shu bilan birga asliy matnlarni tushunish muhim hisoblanadi. Kommunikativ didaktika tinglab tushunish materiali sifatida tabiiy nutqiy vaziyatdan foydalanishni birinchi oʻringa qoʻydi, yaʼni, transportdagi, vokzaldagi eʼlonlar, radio va televideniyaedagi reklamalar, telefondagi suhbatlar va shu kabilarni misol keltirishiiz mumkin. Axborotni tinglab tushunish qabul qilish boʻyicha qoʻyilgan maqsadlar oʻzgardi. Tinglaganini hikoya qilish va nazorat qilish ham boshqacha tus oldi. Mazkur metod maqsaddan kelib chiqqan holda tinglovchiga tinlab tushunishning quyidagi turlarini ajratib berdi: ♣ Keng maʼnoda matnning baʼzi bir detallariga ahamiyat bermay, uning asosiy mazmunini tushunish; ♣ Aniq informatsiya muhim boʻlganda, masalan, maʼlum bir joy uchun obhavoning zarurligi, poyezdning kelishi-ketishi

tog`risidagi e`lon va boshqalar shu metod jumlasidandir. Aynan bu bilimlarni ongimizda saqlab qolishimiz, kommunikativ didaktikaga oid ma`lumotlarni o`rganishimiz, “kommunikatsiya” tushunchasidan kelib chiqqan holda, “madaniyatlararo muloqot” terminiga o`zaro mazmuniy jihatdan bog`lanadi. Chet til o`qitish metodikasida hozirda madaniyatlararo muloqot iborasi keng qo`llanib kelmoqda. Aynan bu tushunchani biz turli xildagi kontekstlarda qo`llashimiz mumkin. Aslida esa: Madaniyatlararo muloqot – turli madaniyat vakillarining ijtimoiy kelib chiqishi, mentaliteti, milliy xarakteri, hayot tarzi, urfodatlari, qadriyatlari sistemasi va boshqalar tog`risidagi muloqoti-ma`lumotidir. Mazkur jarayonda o`quvchi-talabalarni o`rganilayotgan mamlakat madaniyatiga nisbatan hurmat, sabr-toqat qilish va o`zga mamlakat madaniyatini tog`ri tushunish ruhida tarbiyalab, rivojlantirib borish lozim. Har bir chet tili darsi madaniyat chorrahasi, madaniyatlararo muloqot amaliyoti hisoblanadi. Chunki mazkur jarayondagi har bir chet tilidagi so`z chet el hayotini va madaniyatini o`zida aks ettiradi. O`qituvchilar oldidagi vazifa o`quvchi va talabalarning kommunikativlik, muloqotga kirisha olish qobiliyatini o`stirishdan iborat. Buning uchun kishilarni samarali muloqot qilishiga o`rgatuvchi o`quv qo`llanmalar va chet tildagi to`rtta nutq faoliyatini rivojlantirishga yo`naltirilgan ta`limning yangi metodlarini o`zlashtirish zarurdir. Madaniyatlararo muloqot formulasi sabrlilik, bag`rikenglik hisoblanadi. Madaniyatlararo muloqotda ijtimoiy-madaniy xatolarga yo`l qo`ymaslik talab etiladi. Masalan, nemis xalqida, “Tee oder Kaffee?” ya`ni “choymi yoki kofemi” degan savolga ona tilimizda,- “ Tee”, “choy”- deb javob beramiz, lekin nemis tilida esa bunday javob tog`ri kelmaydi. Nemis tilida, “Bitte, Tee” ya`ni, “Marhamat, choy” deb javob beriladi. So`z kishilarni muloqot orqali bir-biriga bog`laydi. Yangi materialni bir vaqtning o`zida barcha nutq faoliyati turlarida qo`llash natijasida malaka va ko`nikma hosil qilinadi. Bu jarayonda kommunikativ vositalar, ko`rgazmalilik, zamonaviy texnologiya turlari, usullari, izchillik prinsipi ta`minlansa, ta`limning sifati va samaradorligi oshib boraveradi. O`qituvchi-muallimning muvaffaqiyatli faoliyat ko`rsatish uchun nafaqat predmetli, pedagogik va psixologik bilimlar, balki yana boshqa alohida xususiyat– muloqot qila olish ko`nikma va malakalari ham, albatta, zarur hisoblanadi. Inson go`dakligidan boshlab muloqot malakalarini egallay boshlaydi. Ammo katta bo`lganidan keyin hamma ham kerakli darajada muloqot o`rnata olmaydi. Pedagoglik kasbi o`z xususiyatiga ko`ra „inson-inson“ tipidagi kasblarsirasiga kiradi va shuning uchun ham muloqot qila olish ko`nikmasi pedagog uchun yetakchi, kasbiy muhim ko`nikmalardan sanaladi. Pedagogning o`quvchilar bilan olib boradigan muloqot va muomalasiga qarab bolalarning o`quv predmetiga qiziqishi, demakki, o`quv motivlari shakllanadi. Pedagogik muloqot usuli o`quvchilar tomonidan predmetli bilim, ko`nikmalarning natijaviyligi, shaxslararo munosabat madaniyatiga ta`sir ko`rsatadi, ta`lim jarayonida o`ziga xos axloqiy–psixologik iqlimni vujudga keltiradi. Muloqot shaxs

ijtimoiylashuvining muhim sharti hisoblanadi. Shu o`rinda pedagogik muloqot aslida nima ekanligini bilish zarur hisoblanadi. Pedagogik muloqot – bu o`qituvchi va tarbiyalanuvchining o`zaro hamkorligi bo`lib, u o`zaro axborot, eng avvalo o`quv axboroti, almashinishiga asoslanadi, pedagogik muloqot sherigini anglashga, shuningdek, o`zaro hamkorlik faoliyatini amalga oshirishga yordam beradi. Bunda axborot ham verbal ya`ni, nutq orqali, ham noverbal – vositalar orqali yetkaziladi. Pedagogik muloqot jarayonida o`qituvchi asosiy rolni o`ynashi va o`quvchilar uchun namuna bo`lishi lozim. Bu uning kommunikativ madaniyati bilan baholanadi. O`qituvchining kommunikativ madaniyati – bu uning o`quv-tarbiya jarayoni subyektlari bilan professional-pedagogik muloqotdir. Kommunikativ madaniyatning zaruriy darajasi sifatida shuni belgilash mumkinki, bunda o`qituvchi o`z tarbiyalanuvchilari va hamkasblarini ijobiy qabul qila oladi hamda ta`lim va tarbiya maqsadlariga erishishni so`zsiz ta`minlay oladi. Kommunikativ madaniyatning ijtimoiy ahamiyati shundaki, uni egallagan o`qituvchi ta`lim jarayoni barcha subyektlari o`zaro munosabatlarida ijobiy psixologik iqlimni yarata oladi, ta`limni modernizatsiyalashning muhim prinsiplari bo`lmish – insonparvarlik va demokratlashtirishni amalga oshiradi. Shaxsiy ahamiyati shundaki, kommunikativ madaniyatga ega bo`lgan pedagogning o`ziga ishonchi yuqori bo`ladi, tarbiyalanuvchisi bilan qurilgan muloqotdan zavqlanadi, tanlangan ish faoliyatida o`zini erkin his etadi. O`qituvchi kommunikativ madaniyati tarkibiga quyidagilarni kiritish mumkin: 1. Kommunikativ ko`nikmalar. 2. Pedagogning muloqotga kirishuvchanligi. 3. Pedagogning muloqot madaniyati. 4. Pedagogik muloqot metodlari. Kommunikativ ko`nikmalarni quyidagi guruhlariga ajratish mumkin: 1. Ijtimoiy-psixologik ko`nikmalar. Ular o`quvchilarni muloqotga kirishish uchun tayyorlaydi, ijobiy taassurot uyg`otadi, har bir o`quvchi shaxsini, uning mavqei darajasini qabul qilishiga, shaxslararo munosabat rivojini bashorat qilishga yordam beradi, psixologik ta`sir vositalarini qo`llashga, ishontirish, singdira olish, identifikatsiya qilishga imkon yaratadi. 2. Axloqiy-estetik ko`nikmalar. Bu muloqotni insonparvar, demokratik asosda ko`ra olish, kasbiy odob-axloq qoidalariga rioya qilish, har bir o`quvchining shaxs sifatidagi qadr-qimmatini o`rniga qo`yish, o`quvchilar jamoasi va har bir o`quvchi bilan ijodiy hamkorlikni o`rnata olish ko`nikmalari sanaladi. 3. Estetik ko`nikmalar. Bu ichki va tashqi holatlarni uyg`unlashtira olish, artistlik qobiliyatiga ega bo`lish, estetik ifodalanganlik, o`smirlarni muloqotning yuqori madaniyatligiga jalb qilish, ularning emotsional kayfiyatini, optimistik idrokini faollashtirish bilan belgilanadi. 4. Texnologik ko`nikmalar. Bu o`quv-tarbiya vositalari, metodlar, usullar o`zaro hamkorligining turli shakllarini tanlay olish, muloqotni boshqarishning optimal metodini tanlash, pedagogik nazokatga rioya qilish, uning tarbiyaviy samaradorligini oshirish bilan belgilanadi. Pedagogik muloqot madaniyati uchun zarur bo`lgan qator shaxsiy sifatlarhaqqoniylik, ochiqlik, o`z-o`zini boshqara

olish, talabchanlik, samimiylik, sabrtoqatlilik, chidamlilik, taktika kabilarni o`z ichiga oladi. O`qituvchi faqat o`z kommunikativ mahoratini emas, balki o`quvchilarning ham madaniyatlararo muloqotini shakllantirishi lozim. O`qituvchi o`quvchi-yoshlar psixologiyasini yaxshi bilishi, ularning ijtimoiy qarashlarini, ijtimoiylashuv jarayonlarini puxta bilishi talab etiladi. Shuni alohida ta`kidlash lozimki, pedagogik, madaniyatlararo muloqot yakuniy natijaga ko`ra muaffaqiyatga erishishi yoki muaffaqiyatsizlikka uchrashi bu pedagog-muallimning qanday muomala metodini tanlashi va uni qanday amalda qo`llay olishiga bog`liqdir. Pedagog dars mobaynida nafaqat o`zi ishlashi balki o`quvchilarni ham dars jarayoniga qiziqтира olishi, o`z fikrini erkin bayon etishga o`rgatishi lozim. Albatta, bu natijaga faqatgina, darsni tog`ri tashkil etish, ilg`or, zamonaviy innovatsion texnologiyalardan keng amalda foydalanish orqaligina erishish mumkin. Pedagogning innovatsion faoliyati o`z ichiga yangilikni tahlil qilish va unga baho berish, kelgusidagi harakatlarning maqsadi va konsepsiyasini shakllantirish, amalga oshirish va tahlil qilish, samaradorlikka baho berishni ham qamrab oladi. Yuqoridagi barcha fikr va mulohazalardan ko`rinib turibdiki, bunday ijobiy natijalarga erishish uchun pedagog chet til o`qitishda keyingi qadam, ya`ni “mashq texnologiyasi”ga murojat etishi lozim va uni amalda qo`llash bilim olishdagi ko`nikma va malaka sari yetaklaydi.

XULOSA

Chet til o`rganish ko`p qirrali ta`limot bo`lib, bu jarayonda inson murakkab psixologik o`zgarishlarni boshdan kechiradi. Jumladan ona tili bilan chet tilini taqqoslash jarayoni yuzaga keladi. Bu jarayonda o`rgatishning turli metod va texnologiyalaridan foydalaniladi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar yordamida chet til bilan ona tilini taqqoslab o`rgatish samarali natija beradi. Chet til o`rgatish uning metodikasiga oid bilimlarga ega bo`lishni taqozo etadi. Metodika va texnologiyalar chet til o`rganish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Darsni tashkil qilishda metodika fanining turli usullari mavjud. Chet til o`qitish metodikasida keng qo`llaniladigan metodlar: kommunikativ didaktika metodi, madaniyatlararo muloqotni tashkil qilish metodi va mashqni tashkil qilish metodi hisoblanadi. Uchala metod bir biri bilanchambarchas bog`liq va bir-birini to`ldiradi. Metodika fani didaktika fani bilan bog`liq bo`lganligi sababli, chet til o`rganish mobaynida kommunikativlikka asoslaniladi va kommunikativ didaktika metodi yuzaga keladi. Kommunikativ didaktika metodinini qo`llash jarayonida pedagogning madaniyatlararo muloqotni shakllantirish metodi ham shakllanadi. Chet til o`rganish natijasida o`zga mamlakat madaniyati ham o`zlashtiriladi. Chet til ta`limida kerakli bilimlarni egallash uchun “mashqni tashkil qilish texnologiyasi” muhim ahamiyat kasb etadi. Barcha bilimlarni o`zlashtirish uchun mashq eng yaxshi usul hisoblanadi. Mashq nafaqat chet til ta`limida balki barcha soha bilimlarini o`zlashtirishda ham ijobiy natija beradi. Darsni samarali tashkil etish, unda pedagog faoliyati va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning o`rni

beqiyosdir. Chet til o`rganish jarayonini kommunikativlikka yondashgan holda tashkil qilish, keyingi bosqich madaniyatlararo muloqot darajasiga yetkazish, bunday natijalarga erishish uchun esa, so`ngi qadam, “mashq texnologiyasi”ga e`tibor qaratish muhim. Chet til o`rgatish jarayonini natijaviy tashkil etish uchun zamonaviy pedagogik axborot kommunikatsiya texnologiyalariga oid bilimlar egallash lozim.

REFERENCES

1. Maxmudov, Q. S. O. G. L., Shayxislamov, N. Z. O. G. L., & Jo, B. B. O. G. L. (2020). O`zbek va xorijiy tillarda antonimlar tavsifi, o`rni va ularning turli jihatdan tasniflanishi. *Science and Education*, 1(Special Issue 3).
2. Juraboyev, B. B. (2020). Nemis tilini o`qitishda kommunikativ yondashuv. *Science and Education*, 7(7), 215-220.
3. Juraboyev, B. B. O. (2021). Using authentic materials on english lessons. *Academic research in educational sciences*, 2(2).
4. Juraboyev, B. (2020). Nemis tilida juft otlar va ularning o`zbek tilida ifodalanishi. *Science and Education*, 1(Special Issue 4).
5. Журабоев, Б. (2020). Мотивированные люди для удовлетворения своих собственных потребностей. *Academic research in educational sciences*, (3).